

חיי הכפולים של הדי"ר יעקב קלאצקין

סאת אייזיק רמבה

דבר גילוי שניהם כי אינם יכולים עוד להיפרד. הצעירה הנוצרית היתה לאשתו של הסופר, העיתונאי והעסקן הציוני ד"ר יעקב קלאצקין.

ב-1913 פרש קלאצקין ממשרתו בקרן הקיימת ונשא את הנוצרית לאשה. מר פרץ חן סיפר לי שהוא עצמו אמנם לא היה נוכח בטקס-הנישואין של הזוג, אבל מפר אחד העיד כי חתונתם היתה אצל רב יהודי. משמעו של דבר, שהיא התגיירה.

אך בעוד לשאול טשרניחובסקי, למשל, שגם הוא נשא אשה נוצרית, לא היו בימים ההם שום בלמים משי-פחתים למעשהו, ואפשר שגם לא מעצורים נפשיים, כיוון שלא קיבל חינוך דתי יהודי, הרי היה הדבר שונה בתכלית אצל קלאצקין, כי הוא בנו של רב נודע לתהילה; ולא אביו בלבד, אלא כל המשפחה זה כמה דורות — ששלחה יוחסין של משרתים בקודש היתה להם, סבים ודודים ואחים, כולם ישובו על כס-רכבת ויעקב גם הוא — טבל מיום הולדתו ביהדות, ולא קל היה לו לנתק כליל את החוליה שבשרשרת ולצאת מן העולם שבו נולד ושאת רוחו ינק עם חלב-אמו. מה גם שהתפרץ ואת אביו הרב הערצה בלתי רגילה וידע כי לעולם לא יוכל להביא לו את הבשורה על נישואיו עם נוצרית, גם אם התגיירה פורמאלית.

ניווט הכשרונות של אביו הרב

אביו הרב, ר' אליהו קלאצקין, היה אדם בלתי רגיל, חזן בכשרונות עילאיים, שגבולו בגאונות. הוא התפור לשטחים מרובים אף-על-פי-כן גילה בכל מקצוע שעניין אותו ידע והבנה, שאפילו פרופסורים עמדו לפניו כתל-מידים לפני רבם, מוכיחיהם להיקר השכלתו. ידיעותיו בגיאוגרפיה, למשל, השאירו את שומעיו חסרי-נישמה מגודל ההתפעלה. שום נקודה בכדור-העולם לא נעלמה ממנו.

מנעוריו היתה לו נטיה לתורת-הרפואה. מעולם לא ישב על ספסל של בית-ספר כללי ולא שטע הרצאות באוניברסיטה. למד, איפוא, בבית מתוך ספרים והתמחה במדע-הרפואה עד כדי כך שלעיתים הוזמן לקונסיליום של רופאים לדון עמהם על מצבו של איזה חולה מסוכן.

הרב למד בקלות בלתי-מובנת לשונות רבות וידע לקרוא יוונית, רומית, אנגלית, צרפתית, רוסית, גרמנית, פולנית.

הוא אגד במוחו הכל, אפילו ידיעות שלא היו דרושות לו ושלא היה לו צורך בהן. למשל בקי היה ברחובות של פריז בהרבה ארצות, אף שמעולם לא ביקר בהן ולא התכוון לנסוע אליהן, בנו נופר, שפעם ועמד הוא בעצמו מוכה-תדהמה מול אביו, "ספירתי לאבא על ביקור אצל אחד מבני-משפחתנו בני-יורק, הוא שאלני איך באתי מן המלך לדירה ההיא, בשמעו את תשובתי חיך ואמר: הארכת לך את הדרך ללא צורך. צריך היית לקחת את התחתית, ב"י. אם. טי". עד התחנה ... להתחיל שם ברכבת תחתית של החברה השנייה ולרדת בתחנה ... הודרו והוציא מבין גלי המפות את לוח רכבות-התחתית של הברך ניו-יורק, בדק והעמידני על טעותי".

זכרונו של הרב אליהו קלאצקין היה מצלמה, וכל "לחות הצילום" היו שמורים במוחו כמחסניו של הצלם.

האמון שכנו שומר מצוות

יחד עם בקיאותו הרבה בתורה ובחכמת-הגויים, היה תמים מאוד ובטלן גדול בחיות-העולם.

בתיממותו הרבה לא שיער לעצמו שישנם אפיקורסים שאינם שומרים מצוות ואף עובדי-עבודת יפגם, על דעתו לא עלה כלל, שיכולים להימצא יהודים בלתי-אממיים. יעקב קלאצקין הכיר יפה את אביו הצעיר, וידע כי ינחת על ראשו מהלומת-מוות אם יגלה לו אף ברמז, כי יצא מבחינה דתית לתרבות רעה. מפאת סגולותיו הבלתי-רגילות של אביו ובשל ריבוי ידיעותיו הכלליות, חש גם קירבה נפשית לאביו, והיה מספר לו תמיד — מכתביו המכובדים — על התקדמותו בתחומי חכמת-היהדות, בספרות, בעיתונות ובפעילותו הציונית, כשהיה

ביותר. הוא נלחם באחידהעם על השלות עם העם כי די ב"מרכז רוחני" בארץ-ישראל, וממנו ייצא אור לכל יהודי העולם, שיוסיפו להיות בגלותיהם. קלאצקין הסביר כי במצב האידאלי ביותר לא תוכל ארץ-ישראל להתחרות בזרמי-התרבות האדירים של העמים הזרים, שבתוכם יוסי-בים יהודים, והורמים הכבירים הללו יסרסמו את נפשות מיליוני היהודים החיים בהם והם יתבוללו בין הגוים. קלאצקין אמר שהציונות היתה למר ליהודים את האמת כולה, בלי כחל ושרק, כי סופם אבדון רוחני (עדיין לא עלתה במוחו האפשרות, שצפוי להם גם אובדן פיסי) אם יוסיפו להיות בגולה, ועל כך אין להם ברירה, אלא לשלול את הגלות בתכלית-השלילה ולהסיק את המסקנה האחת והיחידה: עליהם לארץ, אך הוא עצמו לא הגשים את תורתו. הוא נשאר בגולה ולא עוד אלא שמבשרו חזה, כי הגלות מבואה לטמיעה ונמיתה אסמנות לדרות. דרך-חיו שלו השתרכה בכיוון הפוך מזה שהגה והאמין, והכל בגלל ... אשה.

נשא את הנצרות ונשא אשה נוצרית

מעטים כמוהו כתבו בדברים כה חריפים בענותה של דת ישו. הגב אחת המימרות שלו שכתב: "הנוצרים לא קיבלו מן היהדות אלא את פסלתם של לוחותיה. כשאני מפשפש ביחס הבז של כלפי הנצרות, וחוזר ובודק אותו שניא יש בו משום דעה קדומה, לאמר שמה רשעות הנוצרים כלפי ישראל העבירה אותי על דעתי — אין אני מוצא בו שום פיסול. הנצרות נקוטת עלי מחמת שהיא מחסורת, בניגוד ליהדות או ליונות או לבודהיזם, כל מקורותיה ועצמותיה, אין בה כלום ששלה ואין היא אלא תערובת-זרים מנומרת. הנצרות מאוסה עלי מחמת מיאוס".

אך אירוניה של הגורל היא שבהיותו חי בגרמניה, התרועע עם נוצריות, עד אשר נפל ברשתה של אחת מהן, קרובי-משפחתו וידיד-נעורים שלו, מר פרץ חן (החונן של הרמטט"ל לעזרוב חיים לסקוב) עבד עם קלאצקין בקרן-הקיימת בקלן שנים רבות והפיר את אחרו ורבעו ומנהיגו, אף-על-פי שכאשר-הספר חי באינטנסיביות בעולם הרוח, לא היה קלאצקין יושב אוהל. אהבה-חיים היה ונהנה לשעות מכל הטוב שהחיים מעניקים לאדם, בבר כפן-קומה, אבל יפה, בעל ראש גדול ותלתלים להם, דינאמי, זריז, פיקח ושנון ועליו ומפני סביבו שמחה וצהלה. ואמין ונודע, לא נרתע מפני התמודדות עם סטודנטים גרמנים ולא אחת הראה להם את נחת ורועו.

בהיותו בקלן פרצה סערת-הנעורים שלו, שכל עוד היה בפיקוחו של אבא חייב היה לרסנה, פרצה בכל עונה, קל היתה עיר עליה ותוססת. מפורסמת בקרבנים שנערכו בשעריה ובמועדוני-הסטודנטים, וקלאצקין לא הירר עצמו הנאה מכל אלה. התעלס באהבים עם צעירות, ולא הבחין בין יהודיות לבין נוצריות. אופנה זו היתה רווחת או בקרב הנוער היהודי מארצות אירופה המזרחית, שבאו לקנות דעת באוניברסיטאות המפורסמות שבגרמניה, שאול טשרניחובסקי, שלמד רפואה בשנים ההן בהיינלברג, תיאר את הלחי-הרוח אשר שרר אז בקרב הסטודנטים היהודיים, שהתרועעו עם נוצריות, בשירו "לנכן", כנראה, איש מבין הצעירים הללו — ורובם ככולם היו לאומיים — לא חשב אז, בפתחו בשיחה עם נערה נוצרית קומית באחד ממועד דוגי-הילה או בככרות-הקרנבלים, שפגישות תמימות אלו באביב-חיים יביאו לתוצאות רציניות ביותר. העוללות לספר אותם בחינם הנתונים להטיל לא צלן עליהם עד סוף ימיהם. אך אשר אירע לדי"ר שאול טשרניחובסקי, קרה גם לדי"ר יעקב קלאצקין. הוא הכיר צעירה אחת, בת כומר פרוטסטנטי, שהיה מעורב הקלנישה צייטונג, והתאהב בה. תחילה חשב שהאהבים הקלילים הללו יחלפו חיש מהר, אך העניין נעשה רציני יותר מיום ליום, וסופו של

בסוף שנת 1947 נפגש מר זלמן שזר בלוחא עם הדי"ר יעקב קלאצקין. הנשיא הנוכחי של מדינת ישראל, שהגיע אז לשווייץ למושב הוועד הפועל הציוני ערב התכנסותה של עצרת אי"ם, שהחליטה על הקמת מדינה עברית, הכיר אלושית את הסופר והפילוסוף יותר מחצי יובל שנים.

בראשית שנות העשרים, בתום מלחמת-העולם הראשונה, היו נפגשים שניהם בברלין, שהיתה אז מרכז יהודי חשוב, ובו התגוררו מהגרים רבים שנמלטו מרוסיה בשל המתהבהב הגולשביסטי. ד"ר קלאצקין, יהודי מזרח-אירופי (נולד בברוקרטרטסקה, רוסיה), גדל עד שנת השש-עשרה לחייו במדינת-אוסטריה, בה כיהן אביו כקודש רב, חי בגרמניה עשרות שנים. שם למד, גמר את האוניברסיטה, נכנס לחיים הציונים התוססים, יצר יצירות ספרותיות גדולות ושם גם עמד בראש האצטקלופדיה היהודית "אשכול". עד עלות היטלר לשלטון היה ד"ר קלאצקין מן האנשים המפורסמים ביותר בקרב היהדות במערב-אירופה והשפעתו התפשטה על חוגי האינטליגנציה הלא-אית בעולם כולו. הוא שהכניס את המושג שלילת הגלות לחן המילון של מושגי הציונות והיה ברה-פלוגתא הגדול ביותר של אהרן-העם.

מר זלמן שזר ידע יפה מיהו ומהו יעקב קלאצקין ואילו הפים הוא רשם בתרבות ובמדיניות הלאומית, וכאשר בא אליו מר שלום ליגום, אורח תל-אביב מכובד, ואמר לו כי הדי"ר קלאצקין רוצה לראותו, לא היסס שזר אף לרדע וקבע אתו פגישה בלוחא, שעות ארוכות ישובו אז יחד, קלאצקין סיפר על תוכניותיו הספרותיות והמדעיות, שחלק רב מהן הוגשמו בספרי-הפילוסופיה החשובים שלו, בחיבורו על ברוך שפינוזה, בספרו רבי-האיכות וגדל הכמות, "אוצר המונחים הפילוסופיים", וביצירות רבות אחרות בעברית, אנגלית וגרמנית. ד"ר קלאצקין שפע בשיחה ההיא כבכל שנות חיו חכמה ורעה, שניות והחריפות, העיר הערות על המתרחש בציגות ובארץ-ישראל, שגילו מה עומקה אהבתו לציון ולבניה, אולם עבר בשיחה על אכזבתו האישית המרה והסתיר את כאבו על המסיבות שהביאו אותו לבלות שנות-חיים בבדידות בנכר, בכפר קטן, וואווה שבשווייץ, כאדם מיותר חי שם קלאצקין, ממי שאינו מביא תועלת לאיש ואינו דרוש לאיש, שלמעשה אין הבדל אם הוא מתהלך עוד בין החיים, או מת ועברה, ונאמר טמונה באותו בית-עלמין זר במקום שנשם יהודית היה לא תפקוד אותו לעולם.

זלמן שזר גמל לו חסד אחרון

מר זלמן שזר גמל לו חסד אחרון, הוא לקח ממנו כתב-יד של ספר והבטיח לפרסמו בהוצאת "עם עובד". את ההבטחה קיים, אך המחבר לא זכה עוד להחזיק את הספר בידו. חדשים מועטים אחר הפגישה ההיא נסתלק ד"ר יעקב קלאצקין, מהמולת קריית הספר העברי ומסאון החיים היהודיים, ונסתם הגולל על טראגדיה של אדם רב כשרון ועתיד-הישיגים רוחניים, שמעשה פזיו אחד שלו בתקופת-העלמים חתך את גורלו, קבע את דרך-חיו שלא רצה ללכת בה והשאיר עקבות לדור-ידורות.

אדם גדול היה יעקב קלאצקין, מטובי הגוי-הדיעות שבאומה, למדן, מלא וגדוש תורה יהודית וכללית, בקי באוצרות ישראל ובחכמת הגוים, אך אומלל היה, כי את עיקר הלימודותיו ומשאגת-נפשו לא הגשים. הוא עצמו חש כי את כל תורתו עשה פסלת, ובקרב אחרים נוצר רושם שהוא שחית את האחרים לשנות מים, בעוד שהוא שותה יין. אך האמת היתה שהיון הזה, אשר נמוג לזכר, הפך את קצת-חיו על פיה, והוא יצא ניווק ברוחו, מרנש ומלא אכזבות, התורה של שלילת הגלות, עליה התחנך דור שלם של משגימי הציגות, בנוי ארץ-ישראל — תורה זו, קלאצקין היה מבססה ומבטאה המוכשר ביותר והקיצוני

כל הכבוד לגיבורי ישראל

מאת פלמיאל בירנבוים

הארץ כאחד. בכור התיכון של צה"ל נעשו ללוחמים, ולא רק לוחמים. כי אם גיבורים. אלוף מרדכי הור, מפקד חיל-האוויר, התבטא במסדר עזינת כנפיים שנערך בקיץ של שנת הניצחון, חו לשונות: "גאים, נרגשים ומלאי כאב וצער נרדף ראשנו לזכרם של טייסיו... אשר מנשרים קלו ומאירות גברו ואת נפשם מסרו על כבודו וחירותו של עם ישראל... האדם הוא משקו הסודי של חיל האוויר הישראלי, אותם האלמונים והאפורים, השקועים בכל ימות השנה בטורדות חיים וקיום... תמה המלחמה, נדמו קולות הקרב, אך תוצאותיה עדיין מהדהדות ברחבי העולם, ומתחילות לחזור אלינו בקולות עמומים... המחייבים אותנו לעמוד על המשמר, להיות חזקים יותר ונכונים יותר..."

רביסון אריה בן-אור צויין לשבח על אומץ-לב ודביקות במשימה: נתקבלה הוראה בטיסת לצאת ולתקוף שיירת-שריון ירדנית. היה חשש, ששריון זה ימנע בעד הצנחנים הישראליים את משימת כיבושה של הגדה המערבית כולה. אריה בן-אור הוביל את ארבעת "הפגזות" שיצאו לדרך. הירדנים פתחו באש תופת מגיפים שהיו עמם וקליעים פגעו במטוסי-האימון הקלים שהפכו למטוסי-קרב בצוק העיתים. בכל זאת לא נרתעו, אלא צללו ותקפו. שבעה טאנקים ירדניים נפגעו ועלו באש. המטוסים חזרו וצללו עד שכלתה תחמושתם. עתה היה עליהם לשוב לבסיס, כדי להצטייד מחדש. רביסון בן-אור החליט לטוס מעל השטח ולהמתין עד שיתחורר, כדי להראות להם את מקומם המדויק של הטאנקים החבויים בוואדי קומראן. הוא חג לבדו מעל לוואד, כשהוא מושך אליו אש נגד מטוסים חזקים. כך ריחקו כארבעים דקות, עד שהגיעו מטוסים ישראליים אחרים. הוא כיוון אותם אל המטרה וחזר, ריק מתחמושת, אל הבסיס.

רביסון כוכב הס צויין גם הוא על אומץ-לב ודבקות במשימה: מלמטה, מבטן המסוק, דיווח לו המכונאי: "יורים עלינו! יורים מימין, יורים משמאל!" אבל הידיעה כי טייס ישראלי מצוי בשטח אויב עודדה אותו להמשיך במשימה, חרף האש העזה. כדורי מקלע פגעו בנוב המטוס, בגופו ובלבה שלו, אך כדור אחד היה מסוכן מכולם — הוא ניבך את מיכלי-הדלק, החלה בוייל דלק, דלק של מטוסים הוא דליק מאוד, וכל זק או גץ עולל להצית את כלי-הטיס ולפוצצו בעודו באוויר. רס"ן הס החליט להמ-

לפני שנה וחצי, בימים הגורליים של ראשית יוגו, חס כל יהודי בכל נימי נפשו, כי גורל עם ישראל כולו חל בתוצאות המאבק החמור נגד צבאות-אויב שנערכו עליו הנבלות של מדינת ישראל בעוצמה אדירה של נשק מודרני. הניצחון והשג כגבורתם ובקרבותיהם של חיילי צבא ההגנה לישראל, על גבורה זו, ועל קרבות אלה, קוראים לנו בספר הגבורה תשכ"ז, שהופיע בשהי לשונות. עברית ואידית. בכריכה אחת, סמל לשותפות הגורל בין המדינה והתפוצות (*). תוכנו של הספר הוא סיפור מעלליהם של מאה שלשים (=הציונים לשבח) חולקו למדורים, לפי סיפורי הידיעה. הוצאת הספר נתאפשרה, מבחינה כספית, חזיתית-המלחמה, הוצאת הספר העולמית של ניצולי על-ידי יוסף רונגופ, נשיא הברית העולמית של ניצולי ברוג'ר. שהקים קרן-מילגות ליתומיהם של הלוחמים חללי מלחמת ששת הימים.

חיים בר-לב, רבי-אלוף, ראש המטה הכללי, כותב בהקדמה לספר הגבורה תשכ"ז: "חשוב... שהנער ילמד מהספר, שאדם לא נולד גיבור, וכי גיבורי ישראל הם אנשים כמותה, אנשים מן השורה היועדים פחד וספק והצניחולשה, אך מסוגלים לעשות את הצעד המכריע ברגע הנכון". רבי-אלוף יצחק רבין כותב: "במלחמת ששת הימים באו לידי ביטוי כל הטוב והיכולת הגנויים בעם ובנוער בישראל. הוכח, כי גילויי הגבורה הם נחלתם של כל שבטי ישראל. צברים ועולים חדשים, עולי ארצות מוצר ומערב כאחד, הוכיחו במעשיהם, כי חיללים מעולים הם בעת מיתכן לאומה ונכונים למעשי הקרבה..." אלוף רחבעם זאבי, ראש הוועדה שהמליצה על המועמדים לקבלת עיטור השבח, מסביר את השיקולים וההקדירות של הציונים לשבח: "לא נמליץ על הענקת צל"ש בשל עבודתה, כדלקמן: "לא נמליץ על הענקת צל"ש בשל מנהיגות או פיקוד מעולים, שהינם בתחום המצופה מאותו מפקד... נמליץ על הענקת צל"ש בשל מעשה גבורה בלתי רגיל, או יוזמה בקרב, או העזה בלתי רגילה, או התפתחות בלתי רגילה בשביל אחוות לוחמים, וכיוצא באלה. לא נמליץ על הענקת צל"ש בשל ביצוע מקצועי מעולה..." בין המומלצים היו יוצאי כל הגליות ובני

(*) ספר הגבורה תשכ"ז, יוני 1967, הערכים: אביעור גולן ועמי שמייר, הוצאת אנדרת הניצחונות, תל-אביב, וברית עולמית של ניצולי ברוג'ר, תל-אביב, תשכ"ח. מחירו: כפולה, עברית ואידית, 474 פ"מ.

מתפרסם בעיתון כלשהו מאמר שלו, היה שולחו לאביו, אף על גאום שנאם או אסיפה חשובה שבה השתתף, כתב לאביו, שישב תחילה על כסא הרפנות בלובלין, ולאחר מכן התגורר לעת זקנתו בירושלים. האם יבוא ויספר לו כי נשא אשה נוצרית? ייתכן שהרב אף לא היה מאמין למשמע אוזניו והיה מושכנע שבנו חוזר לו לצון, פעם ספרו ליעקב קלאצקין, כי אביו אמר לילדיו שכל חייו הוא מצטער על בנו שראוי היה להיות מגדולי התורה בישראל ונתפס למחשבות זרות. הפסיק מלכתוב חידושי תורה וחזיר ספרים שרים של כפירה גורף מכמה מהם.

באשר שאל הר"ר קלאצקין את אביו על כך, תמה הישיש התרגז על השמועה שהפיץ והשיב: שמועה-שווא היא מראשיתה ועד סופה, מסוג השקר שאין לו רגלים והמחלין לו בארץ. "מימי לא אמרתי דברים כאלה בנוגע אליך. הרי אני יודע כי שהנן עוסק בחורו של היום", ואנחנו, ד"ר קלאצקין עצמו חיוק את אביו באמונתו זו. בשנת 1917 — ארבע שנים לאחר שנשא את הנצורה לאשה — הוא כותב לאביו הרב: "זה חרשים אני לומד בקביעות בכל יום, לפני לכת ללשכה גמרא (עירובין) וגם רמב"ם, ואני נהנה מזה".

חשב שבנו רחוק זמן

הוא רואי לא שיקר, כי הוא לא פסק ממשנתו גם

שיך בטיסה אל הטיס חסר-הישע הממתין לחילוץ. עדיין ירו על המסוק מכלים שונים, אך האש שוב לא היתה חזקה כל כך. הדלק דלף באיטיות מן המיכלים. דקות אחדות לפני החשיכה מצא רס"ן הס את המקום שסומן לו, ותוך סיבוב הבחין בטיס הישראלי. הוא הנחית את מסוקו ליד הטיס, וזה קפץ לתוכו במהירות רבה, אך המריא מן המקום, ופגז חלף במרחק קטן מן המסוק, הוא התרומם במסוקו בבהגבוה, מעל לעננים, המסוק נחת בשלום בבסיס, התברר, כי בדואים הבחינו בטיס שצנח וירר לעברו, הוא נמלט מפניהם, אך הם לא חדלו לדורר אחריו, גם שריגות של הצבא הירדני הגיעה למקום בעת ובעונה אחת עם המסוק הישראלי...

הצוללת "תנין" חדרה דרך קווי-ההגנה במל אל-סנדריה, אנשי הקומנדו יצאו מן הצוללת אל תוך הנמל, ומיקשו וטיבעו שתי אניות-עזר מצריות, שישה מאנשי הקומנדו נפלו בשבי המצרי, רב-סרן אברהם דרור צויין לשבח על גילוי הבחינו בטיס שצנח וירר של רס"ן דרור קרבה "תנין" למל אל-סנדריה, ומיד נתקלה במשחתת, שהיתה מהירה מהצוללת ונעלמה, בכניסה לחוף, כשטבח הצוללת ניצב בפתח עם ספר תורה בידו, מברך כל אחד מהם בברכת כתנים, ומנשק להם... "תנין" שהתה באזור נמל אל-סנדריה, תוך סיכון גדול, חזרה ובלשה אחרי החבלנים — אך ללא הועיל, הם נעלמו כאלו בלעתם האדמה. המצנע ארך כחמישים שעות, בהן ישן המפקד רק שעותיים. ששת החבלנים חזרו בריאים ושלמים לישראל אחרי ששה חדשי שבי מצרי, דרור היה אז בן שלושים וחמש ואב לשלושה ילדים.

מלחמת ארבעת הימים מול הצבא המצרי נסתיימה בתבוסתו המחוללת, הוא מנה יותר ממאת אלף חיילים וקרוב לאלף טאנקים, והיה חמוש ומצויד במיטב הציו, ניצחון זה הושג הודות לריכוז הכוחות של צה"ל, מהירות התנועה ושמירת התנופה, הפיקוד הוביל בקרב, חלק גדול מן הנפגעים היו מפקדים, שהיו הראשונים להשתערו על האויב, המפקדים נעו קדימה ויחידותיהם בעקבותיהם. הלוחמים אסרו מלחמה על האויב מתוך הברה כי זו מלחמת-הקיום לעם ישראל. חיל-האוויר הצליח לטהר את שמי סיני, לאפשר חופש-תנועה לכוחות ישראל.

סגן ד"ר חיים שטיין, יליד רומניה שעלה לישראל בגיל שלוש-עשרה והוסמך לרפואה בירושלים, צויין לשבח על גילוי אומץ-לב ודביקות במשימה: הנפצועים הראשונים החלו להגיע, ד"ר שטיין הציב את תחנת החר"ם (=חיל הרפואה) שלו בצומת; אולם הערבים צלפו בלי הרף על הצוות הרפואי. תחילה הציב ד"ר שטיין את אלונקויותיו בין שני זחל"מים (=זחלים מחצה) פגועים, שנתנו חיפ"ם מה מהצליפות; לאחר-מכן העתיק את התחנה אל בית ערבי נטוש במרחק-קמה; גם לשם ניתבה אש, הוא ביצע ניתוחים קשים תחת אש, פצועים רבים ניצלו הודות לטיפול המידי, לעת ערב חש לפתע צריבה בורדעו; כדור פילח את היד והיא שותקה, אך התחנה היתה מלאה פצועים והרופא לא יכול לדאוג לעצמו, הוא הורה לחובשים לחבשו, בלע גוללות לשיכוך כאב והמשיך בעבודה, עם חשיכה גוצר מגע עם הצנחנים, שרבים מהם היו פצועים קשה, הרופא הועיק הליקופטרים (=מטוסים) כשנחתו שלושת המטוסים והוא העלה בהם שלושים ושניים מפצועיו הקשים ביותר, ציווה עליו המג"ד (=מפקד הגדוד) לפנות גם את עצמו. ד"ר שטיין סירב, הוא טיפל כל הזמן בפצועים המתרבים לאזור החיזור של פנס חשמלי הקבוע מלמעלה הפלדה ומשך אליו את אש האויב, רק עם בוקר, לאחר שהבא רופא-מחליף והמרגמות השתתקו, ניות ד"ר שטיין להתפנות עם פצועיו לבית-החולים, היו בחורים, אומר ד"ר שטיין, שסירבו לקבל זריקות מורפיום, כי ידעו שהמלאי מוגבל, "שמור את המורפיום לפצועים קשים יותר", אמרו לו.

לכל אחד מהגיבורים שצויינו לשבח הוקדש עמוד שלם בספר שלפנינו, ולכל עמוד כותרת מיוחדת המספרת הרבה בתכלית הקיצור, כגון: המפקד שהלך בראש; גם

בין אח המשיך ממניו: סצור בכ הישיבה ראשון הלוחם המקלע דורים שכתב: וטלטלג בלנהג מהי עו שוב וט שמתח לנו! ה! התרגש להתפת מכשרי אביו: אחר ש חשבת חמים באנו זמן ב ליד ב, לרגע, מרגמ עצמו: הצבא את ד הים, היא ש הכס תחת דווקא חם ב צור רחמי בצעו העיק לנו האר: לשב אלה, טיני המ, שגי ומש, כי פ של בפק י"ט, שם) שם) שכנ שלנ כגון גרוע חיל ריי מופי מט